

Inventeringsformulär Medeltida taklag i Västerås stift

Kyrka: Västerås domkyrka

Län:	Västmanland
Datum:	2015-10-08, 2015-10-16 och 2016-01-14
Utfört av:	Lisa Skanser och Daniel Eriksson

Undersökt Byggnadsdel		Kommentar:
Långhus	x	Takstolskonstruktionen är inte medeltida. En inmurad och avbränd del av en träbjälke sitter i murverket i norra korsarmens norra gavel. Murverket har ingått en del av den tidigare romanska kyrkan. Troligen rör det sig om ett inre remstycke som legat på murkrönet till norra korsarmens västra vägg. Den romanska kyrkan har på konsthistoriska grunder dateras till perioden 1230–1260. Träämnet skickades för dendrokronologisk analys till Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi i Lund inom ramen för ett annat projekt som berörde domkyrkan (KM15127 Västerås domkyrka, vind, fördjupning). Analysen visade att virket avvercats någon gång under åren 1247–1277, mest sannolikt 1252-1262. Angående proveniensens så bedöms virket komma från norra Småland, Östergötland eller möjligen Södermanland. I övriga korsarmars gavelmurverk kunde likadana öppningar från tidigare remstycken dokumenteras, där fanns inga bevarade trädelar. Förutom måtten på dessa öppningar kontrollerades om det fanns avtryck i murbruket efter remstyckenas huggspår, se nedan under Dimensioner. Det finns också mindre träämnen i små gluggar i murverket från den romanska kyrkans norra korsarm. Inom ett parti som är 108 cm brett finns två mindre öppningar med 45 cm cc. I ett har träbiten stående årsringar och i det andra liggande. Ev. har de små ämnena murats in och sedan kan ett annat träämne varit förankring i dem.
Vapenhus		
Kor	x	Inga medeltida virkesdelar påträffade
Sakristia		
Torn	x	Bjälklaget över klockorna har furuplank som ser sprättäljda ut men de upplevs som relativt moderna, tolkas inte som medeltida. Kraftiga ekbjälkar finns också i tornet men de bedöms inte som medeltida konstruktionsdelar.
Tornryttare		
Klockstapel		
Övrigt:		

Skiss

Kommentar:

	Nej	
--	-----	--

Material

Kvalitet:

Furu	x	I den avbrända bjälken
Gran		
Ek		

Vankant	
Skarpkant	x
Dimensioner:	<p>I norra korsarmen, västra delen, finns den avbrända bjälken som är 10,5 tum (26 cm) bred och 6,5 tum (16 cm) hög. Öppningen i murverket är 10,5-11 tum (26-27 cm) bred, ca 7 tum (17 cm) hög och djupet omkring 0,8-0,9 m.</p> <p>I norra korsarmen, östra delen, är öppningens bredd 10 tum (25 cm) men en bit in smalnar den av till ca 8 tum (ca 20 tum). Höjden i öppningen är 8 tum (19,5 cm). Den var otillgängligt belägen och fylld med döda fåglar och skräp, därmed inte möjlig att dokumentera mer noggrant.</p> <p>I södra korsarmen, västra delen, har öppningen raka väggar och avslut. Bredden är 10,5 tum (26 cm) och knappt 8 tum hög (19,5 cm). Djupet är 56 cm men muren är delvis riven, djupet har varit större. Det syns inga spår av avtryck i murbruket efter remstyckets huggspår.</p> <p>I södra korsarmen, östra delen, var öppningens bredd 10,5 tum (26 cm) och 7,5-8 tum hög (ca 18,5-19,8 cm). Djupet är 1 m. En bit in, ca 80 cm, finns en korsande öppning (se bild nedan). Spår av avtryck i murbruket efter remstyckets huggspår finns men öppningen är så pass otillgänglig att det inte var möjligt att dokumentera dessa.</p> <p>De små träämnena utgörs av smala läktliknade dimensioner 6,5x4 cm, verkar smalna av i bakkant, inne i murverket ca 1 tum (2,5 cm).</p>
Årsringar:	
Kommentarer:	

Ytbearbetning	Kommentar:
Behuggningstyp:	På den avbrända bjälken ser verktygsspåren efter bearbetningen med yxa ut som medeltida spätthuggning. Dock är det inte den distinkta variant som man ofta förknippar med 1100-talet och första hälften av 1200-talet, där yxans anslagsspår ligger ganska nära 90 graders vinkel mot fiberriktningen, samt ofta i jämna längsgående band. På det aktuella ämnet är anslagen mer flacka och bandformationen verkar bitvis löpa mer diagonalt, med variation.
Skave	
Hyvlat	
Sågat	
Profilering	
Bemålning	
Kommentarer:	I ändrät finns spåren efter ett hak med en sned och en rak sida samt en huggen avfasning i det som utgjort bjälkens ovankant. I bjälkens "ovansida" finns en rund skålformad fördjupning, ca 15 mm i diameter och ca 5-7 mm djup. Ett litet skär i fördjupnings kant tyder på att det kan vara spåren efter en liten skednavare. Kanske har ämnet tjänat som underlag för ett annat trä ämne som man borrar hål igenom. Några skärspår finns också på samma sida, även dessa har troligen uppkommit genom att ämnet tjänat som underlag vid bearbetning av andra virkesdelar.

Tolkning:	<p>Bränder i domkyrkan inträffade enligt kyrkokarakteriseringen åren: 1380, 1521, 1572 och 1691.</p> <p>Det avbrända furuämnet tolkas som remstycke. Virket avverkades någon gång under åren 1247–1277. Eftersom det finns spår av ett hak i ena änden som inte haft någon funktion där bjälken nu sitter i muren så kan den vara en sekundärt</p>
------------------	--

återanvänd virkesdel. Kanske har den tidigare varit ihophuggen genom en förbindning med en annan konstruktionsdel, till exempel kan det vara del av ett hak för en bindbjälke. En alternativ förklaring till spåren efter haket kan vara att virkesdelen först höggs för att sättas in på någon annan plats i kyrkan. Bjälken kan ha blivit skadad eller för kort och fick därför funktion som remstycke.